

Het collectief geheugen neigt naar vergetelheid. Gemakshalve vergelijken we de huidige toestand van zeeën en oceanen liever niet met een al te ver verleden, met het risico een verkeerde referentiesituatie als natuurlijk te beschouwen. Gelukkig zijn er geschreven bronnen bewaard gebleven die ons de kans bieden terug te reizen naar vervlogen tijden en te ervaren hoe het er toen echt aan toe ging. Met zijn nieuwste boek 'The Unnatural History of the Seas' (*) neemt de Britse professor Roberts de

lezer mee naar de oceanen en zeeën van weleer. Hij baseerde zijn relaas op alle mogelijke schriftelijke getuigenissen uit de afgelopen tien eeuwen die hij in de voorbije vijf jaar te pakken kon krijgen, en het resultaat is ronduit verbluffend. Roberts toont aan dat de leegroof van onze zeeën geen honderd jaar, maar minstens duizend jaar geleden is gestart. Voor min of meer natuurlijke oceanen moet je - zo blijkt - de volle tien eeuwen terug. Reeds in de vroege middeleeuwen leidde een sterke bevolkingstoename tot vervuiling en overbevissing van onze rivieren, waardoor de in zee levende en de rivieren optrekkende steur en zalm rake klappen kregen. Reeds in 1499 werden in Vlaanderen beschermende maatregelen uitgevaardigd tegen al te dierste vistechnieken - "die zeevieren ontwortelden en wegvagden en dienden als schuilplaats voor vis" - om zo de visbestanden op zee te sparen. En in 1863 en opnieuw in 1900, zag Engeland de oprichting van een onderzoekscommissie die moest oordelen over de massale klachten van haken- en staandwantvissers als zouden boomkorvissers met hun sleepnetten het visbroed vernietigen... Als we vandaag de zuidelijke Noordzee vanwege de sterke stromingen in zijn status van veredelde onderwaterzandbak als natuurlijk beschouwen, dan gaan we blind voorbij aan deze en andere historische bronnen. Historische bronnen die gewag maken van uitgestrekte, intussen verdwenen natuurlijke oesterbanken, zandbodems her en der begroeid met sponzen, poliepen en andere kolonievormende diertjes waartussen vissen konden schuilen en grote roofvissen aan de top van veel rijkere ecosystemen. Bij het lezen van 'The Unnatural History of the Seas' kun je samen met de auteur alleen maar besluiten dat onze Noordzee al heel lang geen wildernis meer is, maar reeds meer dan honderd jaar meer weg heeft van een bewerkte onderwaterakker.

Ook in deze Grote Rede is de geschiedenis onze gids. We lieten vier kenners aan het woord bij de keuze van hun meest markante gebouw van de kust. En je zult zien, zelfs hierin heeft de geschiedenis ons reeds achterhaald! Daarnaast brengt Jan Haelters verslag van historische strandingen van walvissen in onze contreien, en laat Robert Coulier de sfeer van bijna 150 jaar Oostende-Dover verbinding herleven. Verder kun je in dit nummer lezen waar de naam Broersbank van afstamt, wat een monsterrol is en hoe men het nulniveau van de zeekaarten definieert. Je vindt hier ook wat soort vis die "Pangasius" is die je sinds kort overal in viswinkels aantreft, of zeeraket echt zo explosief is als zijn naam laat uitschijnen en hoeveel beschermd gebied onze kust telt. En voor wie nog niet verzadigd is, rest nog de fotoquizvraag en de korte berichtjes 'in de branding'.

Rest ons nog jullie allen uit te nodigen de bijgevoegde enquête te willen invullen en opsturen, zodat we de kwaliteit van 'De Grote Rede' nog beter kunnen doen aansluiten bij jullie wensen!

(*) Roberts Callum 2007. The Unnatural History of the Seas. Island Press. ISBN 9781597261029: 435pp.

INHOUD

- Walvisachtigen in Belgische wateren: vreemde luizen, of toch niet? 2
- Enkele markante gebouwen aan onze kust 8
- Omtrent de Oostende-Doverlijn 12
- Cis de strandjutter – Bloemen op het strand? 22
- De vruchten van de zee - Pangasius 23
- Stel je zeevraag - Waar ligt het nulniveau op zee? 24
- De Kustbarometer – Beschermde gebieden aan onze kust 25
- Kustkiekjes 26
- Zeewoorden verklaard: 'Broersbank' & 'monsterrol' 27
- In de branding 30

Walvisachtigen in Belgische wateren: vreemde luizen of toch niet?

Jan Haelters

Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen (KBIN),
Departement Beheerseenheid van het Mathematisch Model van de Noordzee (BMM)

Walvissen en dolfijnen hebben de mens al altijd geboeid. Hoe kan dat ook anders? Tot de walvissen horen de grootste dieren die we kennen. En de 'glimlach' en gratie van dolfijnen, soms heel sociale dieren die we een hoge intelligentie toekennen, vertedert (bijna) iedereen. We verbazen ons nog steeds over de vergaande aanpassingen aan een leven in het water die deze in oorsprong landgebonden dieren ondergaan hebben. Dat het geen vissen zijn, weten we intussen. Dat wist Aristoteles al, lang voor de geboorte van Christus, maar daarna waren we het een tijdje vergeten. Het heeft geduurd tot het werk van de grote Carolus Linnaeus (1758) vóór balein- en tandwalvissen eindelijk en definitief bij de zoogdieren ingedeeld werden.

Historische gegevens over walvis?achtigen in België

België is geen belangrijk walvisland. Walvissen komen hier niet zo vaak voor, en *whale watching* excursies zouden niet veel succes kennen. Toch was één van de grootste walviskenners van de 19de eeuw een Belg: de Leuvense professor Pieter-Jan Van Beneden (1809-1894). Hij publiceerde tussen 1857 en 1889 niet minder dan 50 wetenschappelijke artikelen over walvissen. Een gedeelte van zijn publicaties handelt over de vele fossiele walvissen die aangetroffen werden bij de aanleg van een militaire verdedigingsgordel rond Antwerpen. Dank zij Van Beneden beschikken we in België, in het Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen (KBIN), over één van de omvangrijkste collecties walvisskeletten in Europa.

Walvissen hebben de mens al altijd geboeid en geïnspireerd (KBIN/BMM)

■ *Professor Pieter-Jan Van Beneden, in de 19de eeuw een belangrijke walvisdeskundige (KBIN/BMM)*

Systematisch onderzoek van in België gestrande walvisachtigen was er tot laat in de 20ste eeuw niet. Historische gegevens zijn ons enkel bijgebleven dankzij persberichten en overgeleverde kronieken. Die besteedden vooral aandacht aan strandingen van spectaculaire walvissen, of aan vangsten van dolfijnen in de Schelde of haar zijrivieren. Er waren wel enkele taxidermisten, zoals de bekende Bredenaar Louis Paret, die onder meer kadavers van zeezoogdieren prepareerden voor rariteitenkabinetten.

Jammer genoeg weten we tot de jaren 1970 bitter weinig over het aanspoelen en de vangst van kleine soorten als de bruinvis en de tuimelaar. Walvisachtigen waren niet wettelijk beschermd, en er was geen systematische rapportering van strandingen, laat staan van waarnemingen. Af en toe kwam een kadaver of skelet terecht in een wetenschappelijke instelling. In Nederland weet men wel wat meer over walvisachtigen in de eerste helft van de 20ste eeuw. Daar hield dr. Antonius Boudewijn Van Deinse strandinggegevens bij, en hij publiceerde die regelmatig vanaf 1931.

In België heeft dr. Wim De Smet (°1932) heel wat onderzoek verricht naar strandingen. Hij publiceerde in 1974 in het Bulletin van het KBIN een uitgebreide inventaris van de walvisachtigen van de Vlaamse kust en de Schelde. Als 'Vlaams' werd overigens de kust beschouwd tussen het Nauw van Kales en de monding van de Schelde. Dankzij deze publicatie weten we nog dat aan onze kust ooit (in 1594) een blauwe vinvis aanspoelde, en in 1178 zelfs een noordkaper. Van deze laatste soort zwemmen er in de Noord-Atlantische Oceaan nog slechts een 300-tal. Aangespoelde potvissen kwamen regelmatig voor, en doorheen de eeuwen wierp de zee op onze stranden ook butskoppen, spitssnuitdolfijnen, dwergvinvissen, gewone vinvissen en orka's. Historische rapporten

■ *Het wapenschild van Wenduinne - "Met 't harpoen, zonder pardoen" - getuigt nog van de jacht op de bruinvis in het verleden (KBIN/BMM)*

van strandingen van de onopvallende bruinvis vallen op door hun schaarsheid, maar deze soort was ongetwijfeld een algemene verschijning aan onze kust in de eerste helft van de 20ste eeuw en daarvoor. Het wapenschild van Wenduinne getuigt bijvoorbeeld nog van de actieve jacht op bruinvissen in het verleden.

Naar een multidisciplinair en gecoördineerd onderzoek

In de 20ste eeuw groeide het besef dat walvisachtigen een belangrijke graadmeter vormen voor de toestand van het mariene milieu. De achteruitgang van vele soorten werd in verband gebracht met de te intensieve jacht, overbevissing, bijvangsten en vervuiling. Walvisachtigen kregen een steeds

betere bescherming in allerhande conventies, dit mede door de filmbeelden van de jacht op walvissen en foto's van dode dolfijnen in visnetten. De bekendste van die internationale fora is de Internationale Walvisvaartcommissie (IWC), waar in 1982 een moratorium op de commerciële jacht op walvissen ingesteld werd. Enkele staten ondertekenden dit moratorium niet, andere blijven de dieren 'bemonsteren' voor wetenschappelijk onderzoek. Voor de kleine walvisachtigen in onze Noordzee is vooral ASCOBANS van belang. Die *Overeenkomst inzake de bescherming van kleine walvisachtigen in de Oostzee en de Noordzee* ging in 1992 van start onder de vleugels van de Verenigde Naties.

Doorheen de jaren werd steeds meer belang gehecht aan het wetenschappelijk onderzoek van gestrande en bijgevangen walvissen en dolfijnen. Bijvangst is inderdaad een probleem: een belangrijk percentage van de aangespoelde bruinvissen, gewone dolfijnen en gestreepte dolfijnen op de Europese kusten bleek te zijn gestorven in visnetten. Niet enkel bijvangst is een probleem; in de weefsels van deze lang levende toppredatoren trof men hoge gehalten aan natuurvreemde stoffen aan zoals bepaalde organochloriden. Het onderzoek kon de negatieve invloeden van die stoffen aantonen, en maatregelen volgden om hun inbreng in het milieu te beperken of te bannen. Recent gaat steeds meer aandacht naar de gevolgen van onderwatergeluid voor walvisachtigen, zoals dat geproduceerd bij seismisch onderzoek of tijdens militaire activiteiten.

De coördinatie van het onderzoek van walvisachtigen in België legde een lange weg af. Wim De Smet maakte in de jaren 1960, in een samenwerking tussen het KBIN en het Rijksuniversitair Centrum Antwerpen en in de jaren 1970 met het toenmalige Rijksstation voor Zeevisserij (nu ILVO-Visserij), een eerste

■ *De BMM heeft permanent speciaal materieel ter beschikking voor de tussenkomst bij strandingen van levende dolfijnachtigen; hier wordt het gebruikt bij het transport van een levende gestreepte dolfijn (KBIN/BMM)*

aanzet tot een betere rapportering van strandingen en waarnemingen, en maakte daarvoor gebruik van verschillende contactpersonen aan de kust. Tussen de jaren 1970 en 1990 werden strandingen en waarnemingen van zeezoogdieren op een meer systematische manier bijgehouden door de Blankenbergse dierenarts John Van Gompel. In het begin van de jaren 1990 werd een multidisciplinair tussenkomstnetwerk van wetenschappers, vrijwilligers en instituten opgericht voor het verzekeren van het onderzoek, dit om tegemoet te komen aan de verplichtingen van de overheid in het kader van de Noordzeeconferenties, ASCOBANS en de Europese Habitatrichtlijn. Het oprichten van gelijkaardige netwerken vond ook in het buitenland plaats, dit om een gecoördineerde tussenkomst en een grondig onderzoek van gestrande dieren te kunnen verzekeren.

Het Belgische netwerk (MARIN) wordt gecoördineerd door de Beheerseenheid van het Mathematisch Model van de Noordzee (BMM), een departement van het KBIN. Gestrande dieren, of dieren op zee gevonden of incidenteel gevangen, worden op een wetenschappelijke manier onderzocht. Gegevens over strandingen en waarnemingen worden, samen met autopsieresultaten, in een uitgebreid databestand opgenomen. Onderzoeksresultaten worden internationaal gerapporteerd. MARIN werkt samen met buitenlandse onderzoeksgroepen, onder meer voor het afspreken van de aard van het onderzoek, de toegepaste onderzoeksmethoden, en onderlinge bijstand bij het onderzoek van gestrande dieren. Het netwerk heeft permanent speciaal materieel ter beschikking te Oostende (bij BMM Oostende) voor de tussenkomst bij de stranding van levende dolfijnen en bruinvissen.

Een overzicht van strandingen werd tot 1994 gemaakt door John Van Gompel. Een overzicht van strandingen na 1995 wordt gedeeltelijk op de website van de BMM gegeven (www.mumm.ac.be), waar ook te lezen valt wat men best doet bij waarnemingen of strandingen van zeezoogdieren. Een analyse van de meest recente strandinggegevens is in voorbereiding. Dank zij de goede samenwerking met tal van vrijwilligers, instituten en overheidsdiensten aan de kust kunnen we er tamelijk zeker van zijn dat tegenwoordig nagenoeg alle strandingen van zeezoogdieren gemeld worden.

Onze inheemse walvisachtigen

Aan onze kust komen geen grote walvissen (meer) voor. De bruinvis, de witsnuitdolfijn en de tuimelaar behoren wel tot onze inheemse fauna.

De bruinvis

De bruinvis is de gewoonste van de walvisachtigen van de Noordzee: bij de meest recente telling waren er naar schatting een kwart miljoen (SCANS I; SCANS II). Aan onze

■ De bijvangst van bruinvissen in warrelnetten laat veel mensen niet onberoerd (KBIN/BMM)

kust waren bruinvissen sinds het midden van de 20ste eeuw zeldzaam geworden. Om nog onduidelijke redenen zijn ze er op het einde van de jaren 1990 langzaam teruggekeerd, en tegenwoordig zijn ze in onze wateren weer heel gewone verschijningen in de winter en het voorjaar. Men kan ze dan zelfs vanaf het strand of vanop een havenhoofd waarnemen. De terugkeer van de bruinvis bracht enkele problemen met zich mee. Van de talrijke bruinvissen die de laatste jaren op onze stranden gevonden werden, bleek een hoog percentage verdrongen in visnetten.

De tuimelaar

De tuimelaar kennen we het best als acrobaat in dolfinaria en als filmster in de legendarische televisieserie 'Flipper'. Net zoals de bruinvis is de tuimelaar aan onze kust verdwenen in de tweede helft van de 20ste eeuw. Terwijl de bruinvis terug is van weggeweest, kan dit van de tuimelaar jammer genoeg niet gezegd worden. Het dier is vrijwel volledig uit

de Noordzee verdwenen, en er rest enkel in het noordwesten nog een heel kleine groep.

De laatste jaren zijn er af en toe waarnemingen van tuimelaars in onze wateren. Deze dieren komen ongetwijfeld uit het Kanaal. Om de paar jaar blijft een eenzame tuimelaar wat langer rondhangen, of zwemt er één zelfs tot ver stroomopwaarts de Schelde op. De meest bekende tuimelaar van de laatste jaren is Dony, een mannetjestuimelaar die lange zwerftochten maakte langs de kusten van de Noordzee, het Kanaal en de Atlantische Oceaan. Dony laat zich heel graag door mensen aaien, en heeft een zeer herkenbaar litteken op zijn rugvin. Dit dier was reeds een bekende ambassadeur van zijn soort in Ierland, het Verenigd Koninkrijk en Frankrijk toen het op 3 december 2002 de haven van Blankenberge binnenzwom. Enkele dagen later was Dony - inmiddels via de Schelde naar Antwerpen gezwommen - één van de hoofdpunten in het VTM nieuws. Het dier zwom daarna doorheen zoet water een stukje dwars door Nederland, om de

kerst opnieuw in de buurt van Zeebrugge door te brengen. Naar verluidt vertoeft Dony momenteel ergens aan de Franse Atlantische kust, waar hij zich nog steeds graag onder mensen begeeft. Tuimelaars blijven sterke, wilde dieren, en om ongevallen te vermijden wordt intussen overal afgeraden om zich bij Dony of andere *vriendelijke* dolfinen in het water te begeven. Overigens verbleef ook in augustus en september 2007 een eenzame tuimelaar voor onze kust. Tijdens één van zijn toenaderingen tot de mens liep het fout. Het dier werd door een vaartuig geraakt. De schroef maakte enkele diepe verwondingen in flank en rug. Gelukkig bleef de wonde beperkt tot het vetweefsel, zodat het dier dit onfortuinlijke contact met de mens waarschijnlijk zal overleven.

De witsnuitdolfijn

We zijn de tuimelaar (voorlopig?) kwijt, maar het lijkt erop dat de witsnuitdolfijn in de zuidelijke Noordzee zijn plaats ingenomen heeft. Sinds de jaren 1960 wordt deze dolfin hier in toenemende mate waargenomen, en sinds de jaren 1990 is er gemiddeld 1 stranding per jaar. De witsnuitdolfijn is de meest talrijke echte dolfinensoort van de Noordzee, en komt af en toe in groepjes van hoogstens enkele tientallen dieren in onze wateren voor. Ze zoeken geregeld de nabijheid van vaartuigen op - vaak het hoogtepunt van een tocht op zee. Ze zijn voor de boeg van een schip gemakkelijk herkenbaar aan de witte snuitpunt en aan de grijze vlek op de rug en flanken, voorbij de rugvin.

Enkele opmerkelijke gevallen van dwaalgasten

Naast de drie bovenvermelde inheemse walvisachtigen komen hier geregeld andere soorten terecht: als goede zwimmers dwalen ze tot bij ons af, of hun kadavers worden meegevoerd door wind en stroming. Soms zijn het dieren die thuishoren in het Kanaal of de noordelijke Noordzee, zoals de griend, de gewone dolfin, de witflankdolfijn of de dwergvinvis. Af en toe krijgen we het bezoek van dieren die enkel thuishoren in de diepe wateren van de Atlantische Oceaan of zelfs in de Noordelijke IJszee. Hieronder wordt een kort overzicht gegeven van enkele opmerkelijke dwaalgasten.

Een witte dolfin in Dendermonde!

De 5 meter lange beloega of witte dolfin komt voor in de noordelijke poolgebieden, duizenden kilometers van onze wateren ver-

■ De tuimelaar 'Dony' in de haven van Blankenberge (NM)

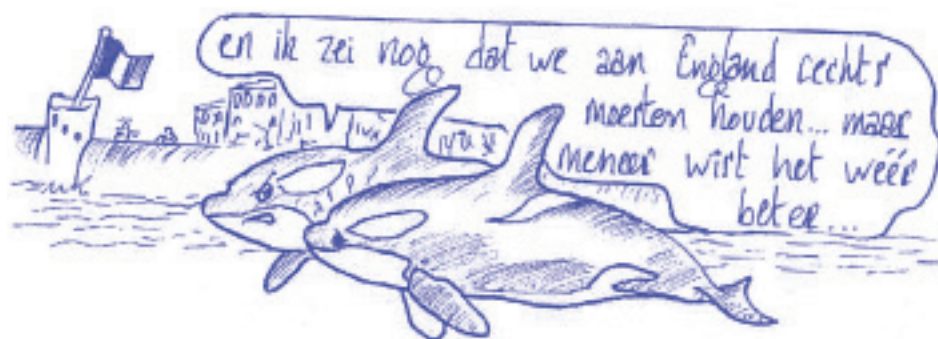
wijderd. Dat zo'n dieren hier terechtkomen, kunnen we ons nauwelijks voorstellen. Op 7 juli 1711 deden enkele Scheldevisser in de buurt van Dendermonde de vangst van hun leven: een beloega van "16 voeten en 2 duymen lanck". Dat weten we dankzij een schilderij dat onmiskenbaar een beloega afbeeldt, en dat zich in het stadhuis van Dendermonde bevindt. Het opgezette dier werd tot 1952 meegedragen op een praalwagen in de Dendermondse Ommeganck.

Een gigant op Bredene strand

Enkele vissers roken waarschijnlijk veel geld toen ze begin november 1827 vóór Oostende een gigantisch kadaver van een

■ Na de bruinvis is de witsnuitdolfijn de meest algemene walvisachtige in onze wateren. Witsnuitdolfinen zoeken vaak de boeg van een vaartuig op, in tegenstelling tot de schuchtere bruinvis (foto's resp. CVD en PDV)

■ Spotprent over "la baleine d'Ostende", bezocht door onder meer de olifant, de giraffe en de Chinezen (die op dat moment te Oostende op bezoek waren) (SO)

walvis aantreffen. Met hun vaartuigje 'De Dolfyn' namen ze hun sensationele vondst op sleeptouw, en brachten het aan de wal op het grondgebied van Bredene. Daar veroorzaakten ze ongetwijfeld een volkstoeloop vanuit het nabijgelegen Oostende. De lage landen waren toen nog één, en op een spotprent wordt het dier afgebeeld met de Nederlandse vlag erboven, als ware het een eiland dat door ontdekkingsreizigers voor hun vaderland opgeëist werd. Op een andere prent wordt beweerd dat Cuvier het dier een leeftijd van 900 tot 1.000 jaar toegeschreven had. De walvis werd later geïdentificeerd als een blauwe vinvis, de grootste diersoort ooit op onze planeet. Het exemplaar was 26,6 meter lang: groter worden ze niet in het noordelijk halfrond! Herman Kessels kocht het kadaver voor 3.000 florijnen en liet het uitbenen: een werkje dat meer dan een week in beslag nam. Het skelet werd in tal van Europese en zelfs Amerikaanse steden tentoongesteld, en belandde in de tweede helft van de 19de eeuw uiteindelijk op zijn laatste rustplaats, waar het nog steeds één van de pronkstukken is: het befaamde Zoologisch Instituut van de Academie voor Wetenschappen van Sint-Petersburg in Rusland.

Andere baleinwalvissen

'Gewone' vinvissen zijn bij ons niet zo gewoon. Toch komt deze soort, die algemeen is in de Atlantische Oceaan, regelmatig in de zuidelijke Noordzee terecht. Vooral tijdens de twee wereldoorlogen spoelden er nogal wat aan, vaak "aan flenters": slachtoffers van mijnen, van schietoefeningen of bewust 'gekelderd' vanuit de verwarring die kon ontstaan met een Duitse *Unterseeboot*. In 1997 spoelde de voorlopig laatste aan. Op een mooie maar barkoude vakantiedag in de

■ In december 2004 troffen vogeltellers van het Instituut voor Natuurbehoud (nu INBO) het kadaver van een dwergvinvis aan op zee. Het werd aan de wal gebracht met het schip *De Zeehond* (KBIN/BMM)

herfst lag op het strand van de koningin der badsteden een prachtige verse vinvis. Het jonge vrouwtje van amper 13 meter lengte werd door de massaal toestromende pers *Lucy* gedoopt, naar de plaatselijke koningin van het visserslied.

In 2006 stelde een brief ons voor een probleem: "In de jaren 1950 heb ik een dode vinvis gezien in België; en geen skelet: een volledig dier". Vreemd: ons databestand vermeldde geen aangespoelde vinvis in de jaren 1950. Wel een potvis in 1954, en een grote spitsnuitdolfijn in datzelfde jaar. Een reusachtige vinvis kon toch niet over het

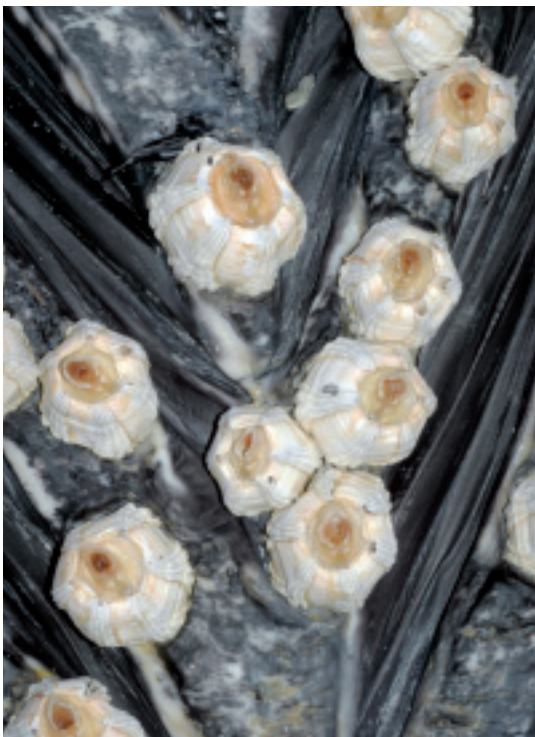

■ Een wel heel zeldzaam dier in de Noordzee: een dode bulrug op het strand van Nieuwpoort in 2006 (KBIN/BMM)

hoofd gezien zijn? Enig onderzoek bracht opheldering. Blijkt dat 2 dode (en *geprepareerde*) gewone vinvissen per boot (via Antwerpen?) en per spoor door Nederland en een stukje door België gereisd zijn op het einde van het jaar 1952. Beide waren buitgemaakt in de Noordelijke IJszee: *Jonas*, 17 meter lang, was gevangen in september 1952, en *Haroy*, 20 meter lang, een jaar eerder. Ongetwijfeld heeft dit transport veel aandacht getrokken, en was het een hele belevenis voor meerdere zintuigen.

Van de noordse vinvis, een soort die goed op de gewone vinvis lijkt, werd slechts één geval genoteerd voor onze kust. Dwergvinvissen waren er wel meer, wat niet zo verwonderlijk is, gezien het een soort is die vooral in het noordelijke deel van de Noordzee niet ongewoon is. In 2004 nog vonden zeevogeltellers van het toenmalige Instituut voor Natuurbehoud (nu INBO) een dode dwergvinvis op zee. Het dier werd voor onderzoek aan land gebracht.

In 2006 spoelde een voor onze wateren wel heel erg zeldzame baleinwalvis aan: een bulrug. Het aanspoelen van deze reus was voorspeld: het kadaver was eerder reeds op zee opgemerkt, en een (wiskundig) model had voorspeld dat het binnenkort zou stranden. De diensten verantwoordelijk voor de tussenkomst op het strand waren gewaar-

■ De talrijke zeepokken op de huid van de aangespoelde bulrug vormden een buitenkansje voor zeepokkendeskundigen (KBIN/BMM)

schuwd. Foto's genomen door de schipper van de Brandaris, de avond vóór de stranding, hadden bevestigd dat het een bulrug betrof, en hadden zo enkele wetenschappers een onrustige nacht bezorgd. Het bleek dat historische bronnen gewag maakten van de stranding van slechts 1 bulrug aan onze kust: meer dan 250 jaar geleden! Voor zeepokkendeskundigen was dit kadaver een buitenkansje: de huid was dicht bezet met grote aantallen van voor deze diergroep reusachtige soorten. Onderzoek bracht één van de walvisproblemen aan het licht: scheepvaart. Dit dier stierf na een aanvaring met een schip. Voor een aantal soorten vormt het steeds drukkere en snellere scheepvaartverkeer een echte bedreiging. Ons land zit overigens de werkgroep over botsingen van schepen en walvissen binnen de IWC voor.

■ Enkel de allerdappersten trotseerden de aanslag op de geurzintuigen bij het aanspoelen van deze potvis in 2004 te Koksijde (KBIN/BMM)

Potvissen doorheen de eeuwen

Potvissen zijn regelmatig in onze contreien terechtgekomen. Het is een trekkende soort, die soms tijdens zijn zuidwaartse migratie in de herfst per ongeluk de ondiepe Noordzee binnenzwemt, in plaats van Schotland in het noorden te rondren. Doorheen de eeuwen zijn zo af en toe potvissen op onze stranden gestorven, soms hele groepjes tegelijk. Deze spectaculaire dieren werden door kunstenaars vaak vereeuwigd. De potvis waarvan het skelet nu in de walvis-senzaal van het KBIN te bewonderen is, was in 1954 levend geënterd te Duinkerke - een illustratie van hoe men nog niet zo lang geleden omging met dergelijke dieren. Het onfortuinlijke dier kon ontsnappen, maar lag 's anderendaags zieltogend op het strand van De Panne, waar het enkele dagen later openscheurde door de inwendige ophoping van ontbindingsgassen.

Het is echter Koksijde dat zich jaren later profileerde als *potvissengemeente*. Een potvis in 1989 kon er nog gewoon en goedkoop onder de grond gestopt worden. In 1994 was dat door de veranderde wetgeving niet meer mogelijk. De stranding van 3 kadavers te Koksijde en 1 te Nieuwpoort bracht een enorme volkstoeloop teweeg, maar ook een enorm kostenplaatje. Rekeningen voor het verwijderen van de tonnen afval zouden nog jarenlang tussen verschillende overheden doorgeschoven worden, en tenslotte was het de rechtbank die besliste wie moest betalen. In 2004 zorgde een aangespoeld kadaver - ooit van een potvis - niet voor een volkstoeloop: geen vakantie, en enkel de allerdappersten trotseerden de aanslag op de geurzintuigen. De rottende massa vet en vlees bleek na enig opzoekwerk reeds eerder aangespoeld. Een storm had het kadaver enkele weken eerder weggenomen van een strand in het zuidwesten van Engeland.

Jaar van de dolfijn

2007 werd door het Verdrag voor de bescherming van migrerende diersoorten uitgeroepen tot *Jaar van de dolfijn*. Van 10 tot 17 oktober 2007 werd de *Week van de dolfijn* gevierd. *Vieren* is een groot woord: het jaar van de dolfijn wil meer aandacht vragen voor soorten die wereldwijd aan allerhande bedreigingen blootstaan. Het Jaar van de dolfijn is alvast te laat gekomen voor één soort: de Chinese vlagdolfijn. Een groots opgezette expeditie kon er in 2006 geen meer vinden; dat jaar zal hoogstwaarschijnlijk in de geschiedenisboeken ingeschreven worden als het jaar waarin de soort, door wetenschappers pas in 1918 beschreven, uitgestorven is. De ondergang was al lang voorspeld: reeds decennia lang luidde men de alarmbel voor deze soort, die enkel voorkwam in de steeds vuilere Yangtze rivier. De wereld heeft de alarmbel jammer genoeg niet goed gehoord, de doodsklokken des te beter. In augustus 2007 was er plots weer hoop voor de soort: een visser had een vlagdolfijn gezien en gefilmd. Mogelijk zal men de komende jaren inderdaad hier en daar nog eens een eenzame vlagdolfijn zien opduiken in de Yangtze, maar de hoop die gewekt wordt zal ijdel blijken: enkele dieren kunnen de soort niet meer redden. Binnen enkele jaren wordt het ongetwijfeld voor altijd stil rond deze soort.

De BMM houdt eraan de tientallen vrijwilligers, onderzoekers en medewerkers van overheidsdiensten die meewerken aan het onderzoek van walvisachtigen aan onze kust te bedanken voor hun inzet en enthousiasme.

Voor wie nog meer wil weten over walvissen en dolfijnen in de Noordzee: een aanrader van een boek

In 2007 verscheen een nieuw boek over walvissen in onze wateren. Auteurs van 'Walvissen en dolfijnen in de Noordzee' zijn Kees Camphuysen en Gerard Peet, in samenwerking met een groot aantal anderen. Dit boek bevat naast wetenschappelijk verantwoorde informatie over de inheemse en uitheemse soorten, ook leuke anekdotes, schitterende foto's en afdrucken van historische documenten. Een Belgische en Nederlandse minister verzorgden het woord vooraf. Ze engageren zich alvast voor een betere bescherming van walvissen en dolfijnen, en van hun leefgebied in het algemeen!

In 2007 verscheen een schitterend nieuw boek over walvissen in onze wateren